कवि झाँक्रीखोलेका कविता कृतिको अध्ययन

विश्लेषण र मूल्याङ्कन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
संकाय महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम,
नेपाली विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर
तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनको लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
नाम : कल्पना गुरुङ्ग
रजिष्ट्रेशन नं. : ६-१-२०१-९३-२०००
परीक्षा रोल नं. : १००११ (वि.स.२०६६/०३/३०)(इ.स.२००९/०६/१४)
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली विभाग
इलाम

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभूवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम, नेपाली विभाग एम. ए. दोस्रो वर्षका विद्यार्थी कल्पना गुरुङ्गले ‘कवि झाँक्रीखोलेका कविता कृतिको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार गरिएको यस शोधकार्यवाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि म. र. व. क्याम्पस इलामको नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति :२०६८/ /

राम प्रसाद गुरागाई
उप-प्राध्यापक
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी
क्याम्पस, इलाम

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानवीकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली विभाग
इलाम

स्वीकृति पत्र

कल्पना गुरुङ्गद्वारा यस क्याम्पसको मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत 'कवि झाँक्रीखोलेका कविता कृतिको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन' शीर्षकको शोधप्रवन्धलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिको प्रयोजनको स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध - प्रबन्ध मूल्याङ्ककन समिति

बाह्य परीक्षक	रामप्रसाद गुराँगाई) शोध निर्देशक	बुद्धिप्रसाद घिमिरे (विभागीय प्रमुख)

कृतज्ञाता - ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तहको दशौँ पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु उप - प्राध्यापक श्री रामप्रसाद गुरागाई ज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी छु । व्यस्त समयको वावजुद पनि शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा सहज प्रेरणाका साथ समुचित दिग्दर्शन गराई महत्वपूर्ण ज्ञानवर्दक सुझाव र सल्लाहका साथ अविश्मरणीय सहयोग गर्नुहुने श्रद्धेय गुरु प्रति आजीवन ऋणी रहनेछु ।

कवि झाँक्रीखोलेका कविता र खण्डकाव्य कृतिको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन नामक शोध शीर्षक स्वीकृत गरी शोधपत्र लेख्ने सु-अवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख तथा नेपाली विभागका सम्पूर्ण गुरुहरु प्रति कृतज्ञ छु । यस शोधपत्र लेखनका सिलसिलामा सामग्री संकलनमा कठिनाइ भइरहेको वेला आवश्यक सल्लाह, सुझाव तथा सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने आदरणीय गुरुहरु बुद्धि घिमीरे, गुरुप्रसाद पोखरेल र शोधनायक झाँक्रीखोले प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसै सन्दर्भमा सल्लाह र सुझाव दिनुहुने सम्पूर्ण गुरुवर्ग, विद्वान तथा प्रबुद्ध व्यक्तिहरुप्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

मेरो अध्ययनलाई यहाँ सम्म ल्याई पुऱ्याउन आर्थिक र व्यावहारिक झन्झटवाट मुक्त राखी व्यावस्थापन पक्षको पूर्ण अभिभारा लिई हरपल प्रेरित गर्नुहुने मेरा पुजनीय बुबाआमा भगिमान गुरुङ्ग र मनमाया गुरुङ्ग दाजुहरु इन्द्रबहादुर गुरुङ्ग र लोकमान गुरुङ्ग, दिदी बिमला गुरुङ्ग र श्रीमान श्री दिलीप कुमार गुरुङ्ग प्रति सदैव ऋणी छु । मेरो यो लेखन कार्यमा विद्यालयको अमूल्य समय प्रदान गर्ने श्री महाकाली नि.मा.वि. थेचम्बू ताप्लेजुङ्गको सिङ्गो विद्यालय परिवार प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यसै शोधलेखन कार्यलाई निरन्तरता दिन हर्दम सहयोग गर्ने प्यारो छोरा निश्छललाई धन्यवाद दिन चाहान्छु । शोधपत्रको पाण्डुलिपि शुद्धरुपमा टङ्कन गर्नुहुने मिट-पोइन्ट डेस्कटप सेन्टर इलामका प्रो. रेशम गजमेर ज्यूलाई धन्यवाद दिन चाहान्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम, नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

दर्ता मिति : २०६८/१२/१० (२०१२/०३/२३

कल्पना गुरुङ्ग
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष
नेपाली विभाग
म.र.व.क्याम्पस, इलाम

शोधसार

शोधशीर्षक कवि झाँक्रीखोलेका कविता कृतिको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङकन

शोधनिर्देशन : राम प्रसाद गुरागाई, सहप्रध्यापक, नेपाली विभाग, महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम

शोधार्थी : कल्पना गुरुङ्ग

शोधप्रयोजन : त्रिभूवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा समाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत नेपाली विभाग महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलामको स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दशौँ पत्रको प्रयोजनका लागि

शैक्षिक सत्र : २०

प्रस्तुत मिति : २०६८

प्रस्तुत कवि झाँक्रीखोलेको कविता कृतिको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन शिर्षकको शोधपत्रमा परिच्छेद विभाजन निम्न गरिएको छ ।

परिच्छेद पहिलो : शोधपरिचय

परिच्छेद दोस्रो : कवि झाँक्रीखोलेको जिवनी र व्याक्तित्व

परिच्छेद तेस्रो : कवि झाँक्रीखोलेको साहित्यिक यात्रा र चरण विभाजन

परिच्छेद चौथौँ : कवि झाँक्रीखोलेका कविता कृतिको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन

परिच्छेद पाँचौ : उपसंहार, सन्दर्भ ग्रन्थसूची तथा परिशिष्ट

परिच्छेद पहिलोमा शोधपत्रको शिर्षक, शोधार्थीको नाम, शोधकार्यको प्रयोजन, विषय परिचय, समस्या कथन, शोधकार्यको उद्देश्य, पूर्वकार्यको समिक्षा,

प्राक्कल्पना, शोधकार्यको औचित्य, महत्व र उपयोगिता, शोधकार्यको सिमाङ्कन, सामाग्री सङ्कलन र शोध विधि, शोधपत्रको रुपरेखाको बारेमा जानकारी गराईएको छ ।

परिच्छेद दोस्रोमा कवि झाँक्रीखोलेको जिवनी र व्याक्तित्वको प्रस्तुतीकरणको क्रममा जन्म, जन्मस्थान, वाल्यकाल र शिक्षा दिक्षा, उपनयन एवं बिवाह, पारिवारिक स्थिती, साहित्य सिर्जनाको प्रेरणा र आरम्भ, सम्मान तथा पुरस्कार, प्रकाशित लेख रचनाहरु, साहित्यिक दृष्टिकोण, झाँक्रीखोलेको व्याक्तित्वको पृष्ठभूमि, शारिरीक तथा साहित्यिक व्याक्तित्व, साहित्येत्तर व्याक्तित्व, जिवनी, व्याक्तित्व र साहित्यिक लेखन बिच संबन्धका बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

परिच्छेद तेस्रोमा कवि झाँक्रीखोलेको साहित्यिक यात्रा र चरण बिभाजनको प्रस्तुतीकरणको क्रममा प्रथम चरण २०२३ - २०४३ , दोस्रो चरण २०४३-२०५९

तेस्रो चरण का बारेमा जानकारी गरिएको छ २०६० देखि हाल सम्मको

चौथो परिच्छेदमा कवि झाँक्रीखालेको कविता कृतिको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन, कविताको सैद्धान्तिक परिचय, कविता शव्दको व्यूतपति, कविताको परिभचषा कविताको संरचना, कविताको तत्वहरु, नेपाली कविताको विकासक्रम, कविताको विकासक्रमको सम्बन्धमा कवि झाँक्रीखोलेको उपस्थिती, “चारखोलाको लहर” कविता संग्रहको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन, “चारखोलाको लहर” कविता संग्रहको निश्कर्ष, झाँक्रीखोलेका खण्डकाव्यहरुको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन, खण्डकाव्य शव्दको सैद्धान्तिक परिचय, खण्डकाव्यको परिभाषा, खण्डकाव्य शव्दको व्यूत्पति, खण्डकाव्यको संरचना, खण्डकाव्यका तत्वहरु, नेपाली खण्डकाव्यको विकासक्रम, नेपाली खण्डकाव्यको विकासक्रममा कवि झाँक्रीखोलेको योगदान, “कविता सँग बिछोड” खण्डकाव्यको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन, खण्डकाव्यको निश्कर्ष, “व्यौलीढुङ्गामन्तिर” खण्डकाव्यको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन, व्यौलीढुङ्गामन्तिर खण्डकाव्यको निश्कर्ष, “भूमिगत” खण्डकाव्यको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन, ब्यौलीढुङ्गामन्तिर खण्डकाव्यकोनिष्कर्ष, “भूमिगत”

खण्डकाव्यको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन, 'भूमिगत' खण्डकाव्यको निष्कर्षको चर्चा गरिएको छ।

परिच्छेद पाँचौमा शोधपत्रको उपसंहार तथा निष्कर्ष हो । उपसंहार तथा निष्कर्षमा माथिल्लो प्रत्येक परिच्छेदको बारे निष्कर्षात्मक टिप्पणी गरिएको छ । साथै शोधपत्र संग सम्भावित शोधशीर्षकको समेत उल्लेख गरिएको छ । परिशिष्टमा साहित्यकार झाँक्रीखालेको फोटो, सम्मान-पत्र अभिनन्दन - पत्र प्रशंसापत्र, जन्मस्थानको फोटो सन्दर्भ सुची, शोधपत्रको सुची, र अप्रकाशित कृतिहरुका बारेमा उल्लेख गरिएको छ ।

विषय सूची

पहिलो परिच्छेद १-६

१. शोध परिचय	१
१.१ शोधपत्रको शीर्षक	१
१.२ शोधार्थीको नाम	१
१.३ शोधकार्यको प्रयोजन	१
१.४ विषय परिचय	१-२
१.५ समस्या कथन	२
१.६ शोधकार्यको उद्देश्य	२-३
१.७ पूर्वकार्यको समीक्षा	३-४
१.८ प्राक्कल्पना	४
१.९ शोधकार्यको औचित्य, महत्व र उपयोगिता	४-५
१.१० शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.११ सामाग्री सङ्कलन र शोध विधि	५
१.१२ शोधपत्रको रुपरेखा	६

दोस्रो परिच्छेद ७-१७

२.१ कवि झाँक्रीखोलेको जीवनी	७
२.१.१ जन्म र जन्मस्थान वाल्यकाल र शिक्षादीक्षा	७
२.१.२ उपनयन र विवाह	७
२.१.३ पारिवारिक स्थिति	७-८
२.१.४ साहित्य सिर्जनाको प्रेरणा र आरम्भ	८
२.१.५ सम्मान तथा पुरस्कार	८-९
२.१.६ प्रकाशित लेख रचनाहरु	९
२.१.७ साहित्यिक दृष्टिकोण	१०
२.१.८ कवि झाँक्रीखोलेको व्यक्तित्व	१०
२.१.९ पृष्ठभूमि	१०
२.१.९.१ शारीरिक व्यक्तित्व तथा साहित्यिक व्यक्तित्व	१०-११
२.१.९.२ साहित्येत्तर व्याक्तित्व	१२
२.१.९.३ जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्यिक लेखन विच सम्वन्ध	१३

तेस्रो परिच्छेद१८-२३

३.१ कवि झाँक्री खोलेको साहित्यिक यात्रा र चरण विभाजन	१४
३.१.१ प्रथम चरण	१४
३.१.२ दोस्रो चरण	१४-१५
३.१.३ तेस्रो चरण	१५
निष्कर्ष	१६

चौथो परिच्छेद २४-१४६

४.१ कवि झाँक्रीखोलेको कविता कृतिको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन	१७
४.१.१ कविताको सैद्धान्तिक परिचय	१७
४.१.१.१ कविता शव्दको व्युत्पत्ति	१७
४.१.१.२ कविताको परिभाषा	१७-१९
४.१.१.३ कविताको संरचना	१९-२०
४.१.१.४ कविताका तत्वहरु	२०-२२
४.१.२ नेपाली कविताको विकासक्रम	२३-२७
४.१.३ कविताको विकासक्रमको सम्वन्धमा कवि झाँक्रीखोलेको उपस्थिति	२७-२८
४.२ 'चारखोलाको लहर' कविता संग्रह २०५९ को अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन	२८-६०
४.३ 'चारखोलाको लहर' कविता संग्रहको निष्कर्ष	६०-६१
४.४ झाँक्रीखालेका खण्डकाव्यहरुको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन	६२
४.४.१ खण्डकाव्य शव्दको सैन्द्धान्तिक परिचय	६२
४.४.१.१ खण्डकाव्यको परिभाषा	६२
४.४.२ खण्डकाव्य शव्दको व्युत्पर्ति	६३
४.४.३ खण्डकाव्यको संरचना	६४
४.४.४ खण्डकाव्यको तत्वहरु	६४-६७
४.४.५ नेपाली खण्डकाव्यको विकाशक्रम	६८-७६
४.४.६ नेपाली खण्डकाव्यको विकासक्रममा कवि झाँक्रीखोलेको योगदान	७७-७८
४.४.७ 'कवितासँग बिछोड' खण्डकाव्यको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन	७९
४.४.८ 'कवितासँग बिछोड' खण्डकाव्यको निष्कर्ष	८७-८८
४.४.९ 'ब्यौलीढुङ्गमन्तिर' खण्डकाव्यको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन	८८-११०
४.४.१० 'ब्यौलीढुङ्गामन्तिर खण्डकाव्यको निष्कर्ष	१११
४.४.११ 'भूमिगत' खण्डकाव्यको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन	११२-१२७
४.४.१२ 'भूमिगत' खण्डकाव्यको निष्कर्ष	१२७

पाँचौ परिच्छेद १४७-१४९

५.१ उपसंहार	१२८-१२९

५.२ सन्दर्भ ग्रन्थसूची

५.३ परिशिष्ट

संक्षिप्त शब्दहरु

वि.स.	- बिक्रम संवत्
स्व.	- स्वर्गीय
गा.वि.स.	- गाउँ विकास समिति
प्र.अ.	- प्रधानाध्यापक
पृ.	- पृष्ठ
डा.	- डाक्टर
प्रा.	- प्राध्यापक
एस. एल. सी	- स्कुल लिभिङ सर्टिफिकेट्
प्रा. लि.	- प्राइभेट लिमिटेड
म.र.ब.	- महेन्द्र रत्न बहुमुखी

चिन्ह प्रयोग

अल्पविराम	- (।)
अर्द्धविराम	- (,)
पूर्णविराम	- (।)
प्रश्न चिन्ह	- (?)
उद्गार चिन्ह	- (!)
उद्धरण चिन्ह	- “...............”
निर्देशक चिन्ह	- (-)
योजक चिन्ह	- (-)
निर्देशक चिन्ह	- (:)
कोष्ठक चिन्ह	- (( ))
विलोप चिन्ह	- (’)
लोप चिन्ह	- (‸)